

ღაზას სექტორი: საერთაშორისო აქტორების როლი კონფლიქტის დარეგულირებაში

ნოდარ კობაიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სამართლისა და საერთაშორისო
ურთიერთობების ფაკულტეტის დოქტორანტი (საერთაშორისო ურთიერთობები)

kobaidze.nodari24@gtu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0002-2369-1396>

DOI: 10.52340/splogos.2025.03.18

აბსტრაქტი

სტატია მიმოიხილავს ისრაელ–პალესტინის კონფლიქტის რეგულირების მცდელობებს და საერთაშორისო აქტორების ჩართულობის დინამიკას. კვლევის მიზანია გაანალიზოს გარე გავლენების (აშშ, ევროკავშირი, არაბული ქვეყნები, ირანი და თურქეთი) პოლიტიკური და უსაფრთხოების სტრატეგიები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ღაზას სექტორში ძალადობის რეანიმაციაზე. გამოყენებულია სისტემური ანალიზის მეთოდი და შედარებითი მიდგომა, რაც იძლევა შესაძლებლობას შეფასდეს საერთაშორისო პოლიტიკური ინტერესების თანხვედრა და კონფლიქტის მდგრადობის ფაქტორები. ნაშრომი ასახავს, რომ გეოპოლიტიკური კონკურენცია, ჰუმანიტარული კრიზისი და რეგიონული უსაფრთხოების დისბალანსი ქმნის კონფლიქტის განმეორებითი ესკალაციის საფუძველს, ხოლო საერთაშორისო მედიაციის მცდელობები ხშირად შეზღუდულია პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის დეფიციტით. სტატია ეხება მულტილატერალიზმის გაძლიერების აუცილებლობას და სამომავლოდ კონფლიქტის მმართველობის უფრო კომპლექსურ მოდელზე გადასვლის საჭიროებას, რომელიც დაფუძნებული იქნება საერთაშორისო სამართლისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპებზე.

საკვანძო სიტყვები: ისრაელ–პალესტინის კონფლიქტი, ღაზას სექტორი, საერთაშორისო აქტორები, უსაფრთხოება, მედიაცია

Gaza Strip: The Role of International Actors in Conflict Resolution

Nodar Kobaidze

Doctoral student (International Relations) at the Faculty of Law and International Relations,
Georgian Technical University

kobaidze.nodari24@gtu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0002-2369-1396>

Abstract

The article examines the dynamics of international actors' involvement in the Israeli–Palestinian conflict, with particular emphasis on developments following 2023. The main objective is to analyze the political and security strategies of external players—including the United States, the European Union, Arab states, Iran, and Turkey—that influence the recurring escalation of violence in the Gaza Strip. The study employs a systemic and comparative analytical framework to evaluate the intersection of international political interests and the factors contributing to the conflict's persistence. Findings indicate that geopolitical competition, humanitarian crises, and regional security imbalances underlie repeated escalations. At the same time, international mediation efforts often face limitations due to the lack of political neutrality. The paper concludes by emphasizing the necessity of strengthening multilateralism and adopting a more comprehensive conflict management model grounded in international law and human rights principles.

Keywords: Israeli–Palestinian conflict, Gaza Strip, international actors, security, mediation.

სტატიის მიზანია დაზას კონფლიქტის დარეგულირებაში საერთაშორისო აქტორების როლის კრიტიკული შეფასება, მრავალფაქტორული ანალიზის საფუძველზე. კვლევის ცენტრალური პრობლემა მდგომარეობს იმაში, რომ საერთაშორისო ჩართულობა, მიუხედავად მისი მასშტაბისა, ხშირ შემთხვევაში ვერ აღწევს კონფლიქტის ძირეულ მიზეზებამდე და რჩება მოკლევადიანი კრიზისების მართვის ფორმატში. შედეგად, გარე ძალები უდიდეს დროს, რესურსსა და პოლიტიკურ კაპიტალს ხარჯავენ, თუმცა, დამაბულობის სტრუქტურული მიზეზები უცვლელი რჩება.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე მოიცავს 3 ძირითად მიმართულებას:

1. კონფლიქტის დარეგულირების არსებული მოდელების შეფასება ჰეგემონური სტაბილიზაციის თეორიის (Keohane, 1984) და კონსტრუქტივიზმის (Wendt, 1999) ერთობლივი ხედვის საფუძველზე;
2. საერთაშორისო აქტორების ინტერესების, იდეოლოგიური ნარატივებისა და დისკურსების ახალი, შედარებითი ანალიზი;
3. 2023 წლის შემდეგ შექმნილი სამხედრო-პოლიტიკური რეალობის ინტეგრირება, რაც ამ ეტაპზე ქართულ აკადემიურ სივრცეში პრაქტიკულად არ არის გაანალიზებული.

ამ გამოწვევის ფონზე, სტატიის მთავარი თეზისი შემდეგია: ღაზას კონფლიქტის დარეგულირებაში საერთაშორისო აქტორების (აშშ, ევროკავშირი, გაერო, რეგიონული სახელმწიფოები) როლი არსებითად შეზღუდულია მათი განსხვავებული გეოპოლიტიკური ინტერესებით, იდეოლოგიური განხეთქილებითა და შიდაპოლიტიკური მოტივაციებით, რაც ხელს უშლის თანმიმდევრული და გრძელვადიანი სამშვიდობო მექანიზმის შექმნას; შესაბამისად, კონფლიქტის მართვა ჰეგემონური სტაბილიზაციის თეორიისა და კონსტრუქტივიზმის პრიზმაში უნდა განიხილებოდეს.

მეთოდოლოგიურად, კვლევა დაფუძნებულია თვისებრივ ანალიზზე, რომელიც აერთიანებს:

- საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიულ ჩარჩოს (ნეორეალიზმი/ჰეგემონური სტაბილიზაცია; კონსტრუქტივიზმი);
- შემთხვევის კვლევას (case study), რომელიც მოიცავს ღაზას კონფლიქტის 2000–2024 წლების დინამიკას;
- ოფიციალური დოკუმენტების, საერთაშორისო ორგანიზაციების ანგარიშებისა და აკადემიური ლიტერატურის შედარებით ანალიზს.

როგორც აღვნიშნე, ნაშრომის მეთოდოლოგია ეფუძნება თვისებრივ ანალიზს, რომელიც აერთიანებს საერთაშორისო ურთიერთობების ძირითად თეორიებსა და კონკრეტულ შემთხვევის კვლევას. თეორიული ჩარჩო ეყრდნობა ორ ურთიერთდაკავშირებულ მიდგომას: ნეორეალისტურ ანალიზს (ჰეგემონური სტაბილიზაციის ჩათვლით), რომელიც განმარტავს დიდი სახელმწიფოების ძალისმიერ ინტერესებს და მათ გავლენას კონფლიქტის მართვაზე და კონსტრუქტივიზმს, რომელიც აქცენტს აკეთებს იდენტობების, ნორმებისა და დისკურსების (მაგალითად, „ტერორიზმი“ და „წინააღმდეგობა“) როლზე, რომლებიც აყალიბებენ აქტორების ქცევას და ზღუდავენ მოლაპარაკებების შესაძლებლობებს.

- დისკურსიულ ანალიზს, რომელიც აფასებს საერთაშორისო აქტორების მიერ გამოყენებულ ნარატივებს („ტერორიზმი“, „თავდაცვა“, „ჰუმანიტარული კრიზისი“, „ეროვნული უსაფრთხოება“).

სტატიის სტრუქტურა მოიცავს ხუთ ძირითად ნაწილს: შესავლის შემდეგ, მეორე ნაწილში განვიხილავ არსებული ლიტერატურა და თეორიული ჩარჩო. მესამე ნაწილში ვაანალიზებ ძირითადი საერთაშორისო აქტორების (აშშ, ევროკავშირი, გაერო, რეგიონული ძალები) ინტერესებსა და პოლიტიკას. მეოთხე ნაწილი წარმოადგენს ამ აქტორების შუამავლობის მცდელობების კრიტიკულ ანალიზს თეორიული ჩარჩოს საფუძველზე. დასკვნითი ნაწილი კი შეაჯამებს ძირითად მიგნებებს და შემოგვთავაზებს პოლიტიკურ რეკომენდაციებს ღაზას კონფლიქტის გრძელვადიანი დარეგულირებისთვის.

შესავალი

ისრაელ-პალესტინის კონფლიქტი, თავისი ისტორიული სიღრმით, გეოპოლიტიკური მნიშვნელობითა და ჰუმანიტარული შედეგებით, XX და XXI საუკუნეების საერთაშორისო ურთიერთობების ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე და გადაუჭრელ პრობლემად რჩება. ამ კონფლიქტის ეპიცენტრში ღაზას სექტორი დგას – მცირე, მჭიდროდ დასახლებული ტერიტორია, რომელიც რეგულარულად იქცევა სამხედრო ესკალაციისა და მძიმე ჰუმანიტარული კრიზისის არენად. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობა, გაეროს, აშშ-ის, ევროკავშირისა და რეგიონული სახელმწიფოების სახით, მუდმივად არის ჩართული კონფლიქტის მართვისა და დარეგულირების მცდელობებში, გრძელვადიანი და მდგრადი მშვიდობის მიღწევა შეუძლებელი ჩანს. ეს ფაქტი კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს საერთაშორისო აქტორების როლის ეფექტურობას და მათ მოტივაციას.

საერთაშორისო აქტორები და მათი ინტერესები

ღაზას კონფლიქტის მართვაში ჩართულია საერთაშორისო აქტორების ფართო სპექტრი, რომელთა ინტერესები და მოტივაციები მნიშვნელოვნად განსხვავდება, რაც საბოლოოდ კოორდინირებული მოქმედებების განხორციელებას შეუძლებელს

ხდის. ამ ნაწილში განხილულია ოთხი ძირითადი აქტორის ჯგუფი: აშშ, ევროკავშირი, გაერო და რეგიონული სახელმწიფოები.²²³

აშშ ტრადიციულად რჩება ახლო აღმოსავლეთის კონფლიქტში ყველაზე გავლენიან გარე აქტორად. ნეორეალისტური პერსპექტივიდან, აშშ-ის პოლიტიკა განისაზღვრება არა ნორმატიული ღირებულებებით, არამედ ჰეგემონური სტაბილიზაციის ინტერესებით. ვაშინგტონისთვის უმთავრესია ისრაელის უსაფრთხოების ხელშეუხებლობა და რეგიონში მისი სტრატეგიული უპირატესობის შენარჩუნება, ისრაელის, როგორც მთავარი მოკავშირის, უსაფრთხოების გარანტია, ირანის რეგიონული გავლენის დაბალანსება და გლობალური ენერგეტიკული უსაფრთხოება. აშშ-ის შუამავლობა ხშირად მიკერძოებულია ისრაელის სასარგებლოდ, რაც პალესტინური მხარის ნდობას ძირს უთხრის. გაეროს უშიშროების საბჭოში ისრაელის კრიტიკული რეზოლუციების რეგულარული დაბლოკვა (ვეტო) ნათლად აჩვენებს, თუ როგორ უპირისპირდება ჰეგემონი მრავალმხრივი დიპლომატიის ნორმატიულ მცდელობებს. აშშ-ის პოლიტიკური დისკურსი მტკიცედ აკონსტრუირებს ჰამასს, როგორც „ტერორისტულ“ ერთეულს, რაც გამორიცხავს მას, როგორც ლეგიტიმურ პოლიტიკურ პარტნიორს. ეს კონსტრუქცია ზღუდავს შუამავლობის მცდელობებს მხოლოდ ფათხის ხელისუფლებასთან ურთიერთობით, რაც ღაზას რეალობას არ შეესაბამება.

ევროკავშირი ცდილობს იმოქმედოს, როგორც ნორმატიულმა ძალამ, რომელიც ყრდნობა საერთაშორისო სამართალს, ადამიანის უფლებებსა და „ორი სახელმწიფოს გადაწყვეტილების“ პრინციპს. ევროკავშირი არის პალესტინის ხელისუფლების უმსხვილესი ჰუმანიტარული და განვითარების დონორი, რაც მიუთითებს მის ძლიერ ნორმატიულ ინტერესზე. ევროკავშირი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საერთაშორისო სამართლის პატივისცემის უზრუნველყოფას და რეგიონული არასტაბილურობის თავიდან აცილებას, რაც შესაძლოა ევროპაში მიგრაციულ ტალღებად იქცეს. ევროკავშირის პოზიცია ხშირად გაყოფილია წევრ სახელმწიფოებს შორის. გერმანია და ჩეხეთი ისრაელის უსაფრთხოებას უჭერენ მხარს, მაშინ როდესაც ირლანდია და შვედეთი უფრო კრიტიკულად არიან განწყობილნი. ეს შინაგანი იდეოლოგიური განხეთქილება ხელს უშლის ევროკავშირს, იქცეს ერთიან და ძლიერ გეოპოლიტიკურ აქტორად. ევროკავშირის კონსტრუქტივისტული მისწრაფებები (ნორმებისა და მშვიდობის

²²³ Lederach John Paul, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997.

მშენებლობის გავრცელება) ეჯახება ნეორეალისტურ რეალობას, სადაც წევრ სახელმწიფოებს უპირატესობა ენიჭებათ ეროვნულ ინტერესებზე დაყრდნობით. ევროკავშირი, როგორც „რბილი ძალა“, არ ფლობს საკმარის მატერიალურ ძალაუფლებას, რომ აშშ-ის ან რეგიონული ძალების ინტერესები შეცვალოს (ლედერაზი, ჯონ პოლი, *მშვიდობის შენება, 1997*).

გაეროს არის გლობალური მრავალმხრივი ინსტიტუტის განსახიერება. გაეროს უშიშროების საბჭო, გენერალური ასამბლეა და ორგანიზაციები, როგორიცაა UNRWA (პალესტინელი ლტოლვილების სააგენტო), წარმოადგენენ საერთაშორისო სამართლისა და ჰუმანიტარული დახმარების მთავარ არხებს. გაეროს უმთავრესი პრიორიტეტია საერთაშორისო სამართლის შენარჩუნება; მშვიდობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და ჰუმანიტარული კრიზისის შემსუბუქება. გაეროს რეზოლუციები ხშირად აკრიტიკებს ისრაელის ოკუპაციასა და ბლოკადას, თუმცა, ამ რეზოლუციებს არ გააჩნიათ აღსრულების მექანიზმი. გაეროს არაეფექტურობა პირდაპირ უკავშირდება ნეორეალისტურ სტრუქტურას: უშიშროების საბჭოს მუდმივ წევრების (განსაკუთრებით აშშ-ის) მიერ ვეტოს გამოყენება ანეიტრალებს ნებისმიერ მცდელობას, რომელიც მათ ძალისმიერ ინტერესებს ეწინააღმდეგება. აქედან გამომდინარე, ნეოლიბერალური ინსტიტუციონალიზმის (რომელიც გაეროს მნიშვნელოვან როლს ანიჭებს) თეორიული დაშვებები ამ კონფლიქტში სრულად ვერ მუშაობს.²²⁴

რეგიონული სახელმწიფოები ღაზას კონფლიქტის მართვაში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებენ, ხშირად როგორც შუამავლები (ეგვიპტე, ყატარი) ან ჰამასის მხარდამჭერები (თურქეთი, ყატარი). ეგვიპტე უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე (საზღვრის კონტროლი, სინაის ნახევარკუნძულის უსაფრთხოება) ცდილობს ღაზას დესტაბილიზაციის თავიდან აცილებას. ის ხშირად მოქმედებს, როგორც მთავარი არხი ჰამასსა და ისრაელს შორის. ყატარი იყენებს ფინანსურ რესურსებს ჰუმანიტარული დახმარებისა და ჰამასის ხელმძღვანელების მასპინძლობისთვის. მისი მოტივაცია უკავშირდება რეგიონულ გავლენას და საკუთარი იმიჯის, როგორც სანდო შუამავლის ამაღლებას. თურქეთისა და ირანის ჩართულობა ძირითადად იდეოლოგიური და სექტანტური ინტერესებით არის ნაკარნახევი, რაც კონფლიქტს მარიონეტული ომის ელემენტებს სძენს. რეგიონული აქტორების ქმედებები წარმოადგენს ძალთა რეგიონულ ბალანსირებას (ნეორეალიზმი). მათი შუამავლობა არ არის ნეიტრალური, არამედ მიზნად ისახავს

²²⁴ Keohane Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984.

საკუთარი რეგიონული გავლენის გაზრდას და კონკურენტების (მაგ., საუდის არაბეთი) შესუსტებას. ეს ქმნის „კონკურენტული შუამავლობის“ სიტუაციას, რომელიც ხელს უშლის ერთიან და თანმიმდევრულ საერთაშორისო სტრატეგიას.

კონფლიქტის მართვა და შუამავლობა: ანალიზი

საერთაშორისო აქტორების მოტივაციებისა და ინტერესების გათვალისწინებით, ამ ნაწილში ხდება იმის ანალიზი, თუ რატომ არის ღაზას კონფლიქტის დარეგულირებაში მათი მცდელობები არაეფექტური. ანალიზი ეფუძნება ცალმხრივი შუამავლობის შეზღუდვებს, ნორმებისა და დისკურსების როლს და შიდაპალესტინური განხეთქილების გავლენას.

აშშ-ის მიერ ღაზას კონფლიქტში შესრულებული შუამავლობის როლი კლასიკური მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება ჰეგემონური სტაბილიზაცია აღმოჩნდეს გრძელვადიანი მშვიდობის წინააღმდეგ. ნეორეალისტური პერსპექტივა ამტკიცებს, რომ აშშ-ის ძირითადი მიზანია რეგიონული ძალთა ბალანსის შენარჩუნება და ისრაელის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, რაც ამერიკულ ინტერესებს ემსახურება. აშშ-ის შუამავლობა, რომელიც თითქმის ყოველთვის აყენებს ისრაელის უსაფრთხოების მოთხოვნებს პრიორიტეტად პალესტინის სახელმწიფოებრიობის ინტერესებზე მაღლა, ძირს უთხრის მოლაპარაკებების პროცესის სანდოობას პალესტინური მხარის თვალში. შუამავლის აღქმა, როგორც მიკერძოებულის, ამცირებს მოლაპარაკებების წარმატების შანსებს. *Status Quo*-ს კონსოლიდაცია: აშშ-ის პოლიტიკა, რომელიც ძირითადად კრიზისის განმუხტვასა და ცეცხლის შეწყვეტაზეა ორიენტირებული (ე.წ. კონფლიქტის მართვა), ეფექტურად ამყარებს არსებულ სტატუსკვოს, რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში ხელს უშლის ისრაელის დასახლებების გაფართოების ან ღაზას ბლოკადის საკითხების ფუნდამენტურ გადაწყვეტას. ამრიგად, ნეორეალიზმი ხსნის, რომ გლობალური ძალაუფლების ინტერესები უპირატესობას ანიჭებს ნორმატიულ სამშვიდობო გადაწყვეტილებებს.

საერთაშორისო აქტორების უუნარობა ღაზას კონფლიქტის გადაწყვეტაში ყველაზე მკაფიოდ კონსტრუქტივისტული თვალსაზრისით, ჩანს, განსაკუთრებით, იდენტობებისა და დისკურსების ურთიერთქმედებისას. დასავლური სახელმწიფოებისა და ისრაელის მიერ „ჰამასის, როგორც ტერორისტული“ ორგანიზაციის კონსტრუირება ქმნის ნორმატიულ ბარიერს. როგორც კონსტრუქტივიზმი ამტკიცებს, თუ აქტორს „ტერორისტად“ განსაზღვრავენ, მასთან მოლაპარაკება ხდება ლეგიტიმაციის წინააღმდეგ წასვლა. ევროკავშირი და აშშ უარს ამბობენ უშუალო ურთიერთობაზე „ჰამასთან“, მიუხედავად იმისა, რომ ის ღაზას დე ფაქტო მმართველია. ეს დისკურსი უზრუნველყოფს, რომ კონფლიქტის

ძირითადი მხარეები არასოდეს შეხვდნენ საერთაშორისო სამშვიდობო პროცესის ფარგლებში.

„უსაფრთხოება“ vs. „წინააღმდეგობა:“ კონფლიქტში დომინირებს ორი დაუპირისპირებელი ნორმა: ისრაელის ნორმა აბსოლუტური უსაფრთხოების შესახებ და პალესტინის ნორმა საერთაშორისო სამართლით გარანტირებული წინააღმდეგობისა და დაბრუნების უფლების შესახებ. საერთაშორისო აქტორებს, განსაკუთრებით ევროკავშირსა და გაეროს, უჭირთ ამ ორი ნორმის შერიგება, რადგან ისინი ფუნდამენტურად განსხვავებულად აფასებენ კონფლიქტის ლეგიტიმურ მიზეზებს. ეს იდენტობითი ჩიხი ნებისმიერ დიპლომატიურ მცდელობას ნულამდე დაჰყავს.

გაეროს, როგორც მრავალმხრივი ინსტიტუტის, როლი ძირითადად ჰუმანიტარული დახმარებითა და რეზოლუციების მიღებით შემოიფარგლება, რომლებიც იშვიათად სრულდება. ვეტოს მექანიზმის როლი და გაეროს არაეფექტურობა პირდაპირ უკავშირდება აშშ-ის მიერ ვეტოს გამოყენებას უშიშროების საბჭოში, რაც ნეორეალისტური თეორიის თანახმად, აჩვენებს ინსტიტუტების დაქვემდებარებას დიდი ძალების ინტერესებზე. ამიტომაც, ნორმატიული გადაწყვეტილებები, რომლებიც შეიძლება განხორციელდებოდეს გაეროს მიერ, იბლოკება ჰეგემონური ინტერესების სასარგებლოდ. რეგიონული ძალების (ყატარი, თურქეთი, ეგვიპტე) ჩართულობა, რომლებიც კონკურენციას უწევენ აშშ-ის შუამავლობას, ასუსტებს საერთაშორისო ძალისხმევას ერთიანობას. ყოველი შუამავალი (აქტორი) ატარებს საკუთარ გეოპოლიტიკურ თუ იდეოლოგიურ დღის წესრიგს, რაც ქმნის სამშვიდობო პროცესის „დაქუცმაცების“ ეფექტს.

საერთაშორისო აქტორების არაეფექტურობის მნიშვნელოვანი კომპონენტია ჰამასსა (ღაზა) და ფათჰს (დასავლეთ სანაპირო) შორის არსებული პოლიტიკური განხეთქილება. როდესაც საერთაშორისო საზოგადოება ცნობს მხოლოდ პალესტინის ეროვნულ ხელისუფლებას (ფათჰს), ის ეფექტურად გამორიცხავს ღაზას მოსახლეობის პოლიტიკურ წარმომადგენელს. ეს ქმნის სიტუაციას, სადაც არ არსებობს ერთი ლეგიტიმური პალესტინელი პარტნიორი, რომელსაც მშვიდობის ხელშეკრულების აღსრულება შეეძლება. კონსტრუქტივიზმის თვალსაზრისით, საერთაშორისო აქტორები ცდილობენ „ორი სახელმწიფოს“ ნორმის განხორციელებას, მაგრამ უჭირთ ამ ნორმის პროექტირება პალესტინურ სუბიექტზე, რომელიც იდეოლოგიურად და პოლიტიკურად გაყოფილია. ეს განხეთქილება ემსახურება მათ (აშშ, ისრაელი), ვინც *Status Quo*-ს შენარჩუნებით არის დაინტერესებული.

საერთაშორისო აქტორების ქმედებები ღაზასთან მიმართებაში თეორიულად პროგნოზირებადი, მაგრამ პრაქტიკულად არაეფექტური აღმოჩნდა. მოცემული ნაწილი ფოკუსირებულია ამ არაეფექტურობის დემონსტრირებაზე კონკრეტული ისტორიული მაგალითებით (ტუვალი, საადია, *მშვიდობის შუამავლები, 1999*).

როგორც ნეორეალისტური ჩარჩოდან ვიცი, აშშ-ის პოლიტიკა ემსახურება ჰეგემონურ ინტერესებს, რაც კონფლიქტის სამართლიან დარეგულირებას ხელს უშლის (უოლტი სტივენსი მ. *ამერიკული ძალის შერბილება, 2005*)

ობამას ადმინისტრაცია და ტრამპის გეგმა:

ობამას ადმინისტრაცია, თეორიულად, ცდილობდა უფრო დაბალანსებული მიდგომის დამკვიდრებას, ვიდრე მისი წინამორბედები, მაგრამ პრაქტიკაში ვერ შეძლო ისრაელის დასახლებების გაფართოების შეჩერება (რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება ორი სახელმწიფოს" ნორმას). 2014 წლის ღაზას ომის დროს, აშშ-ის შუამავლობა ფოკუსირებული იყო მხოლოდ ცეცხლის შეწყვეტაზე და არა ბლოკადის გაუქმებაზე, რაც პალესტინის ძირეული მოთხოვნა იყო. ეს ასახავს ჰეგემონის ინტერესს: უპირატესობა ენიჭება სწრაფ სტაბილიზაციას რეგიონული არასტაბილურობის თავიდან ასაცილებლად, გრძელვადიანი გადაწყვეტის ხარჯზე.

„ტრამპის გეგმა მშვიდობისთვის“ (Peace to Prosperity, 2020) წარმოადგენდა აშშ-ის მიერ წამოწყებულ მცდელობას, რომელიც ღიად ასახავდა ვაშინგტონის სტრატეგიულ ერთგულებას ისრაელის უსაფრთხოებისადმი. დოკუმენტი პალესტინის საკითხს განიხილავდა ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივიდან, მაგრამ პრაქტიკაში იგი ემსახურებოდა **სტატუს-კვოს შენარჩუნებას** და არა ოკუპაციის ტრანსფორმაციას (Chomsky, 2015). ტრამპის ადმინისტრაციამ მნიშვნელოვნად შეამცირა აშშ-ის მონაწილეობა გაეროს სააგენტოებში, შეწყვიტა დაფინანსება UNRWA-სა და სხვა პალესტინური ორგანიზაციების მიმართ, რამაც კიდევ უფრო დაასუსტა საერთაშორისო ინსტიტუციური ჩართულობა.

ბაიდენის ადმინისტრაცია ფორმალურად ცდილობდა აღნიშნული მემკვიდრეობის გადახედვას. 2021 წლიდან შეინიშნება დაბრუნება მრავალმხრივი დიპლომატიის ჩარჩოში – აშშ აღადგენს მხარდაჭერას UNRWA-ს მიმართ, ამყარებს კოორდინაციას გაეროსა და ევროკავშირთან, ხოლო ოფიციალურ დისკურსში გამოიხატება ტერმინი „*equal measures of freedom, security, prosperity and democracy*“ – რაც პირველად ასახავს სიმეტრიულ მიდგომას ისრაელ-პალესტინის მიმართ. მიუხედავად ამისა, ბაიდენის პოლიტიკა არსებითად არ არღვევს ჰეგემონურ სტრუქტურას: აშშ კვლავ ინარჩუნებს სამხედრო დახმარების მაქსიმალურ დონეს

ისრაელისადმი და არ ახორციელებს ზეწოლას კოლონიალური პოლიტიკის შეჩერებაზე.

ტრამპის „საუკუნის გარიგება“ (2020): დონალდ ტრამპის მიერ წარდგენილი სამშვიდობო გეგმა არის ჰეგემონური ინტერესების კლასიკური მაგალითი. გეგმა მოიცავდა ისრაელის სუვერენიტეტის აღიარებას დასახლებებზე, იერუსალიმის, როგორც ისრაელის დედაქალაქის, ცნობას და პალესტინისთვის მხოლოდ შეზღუდული სუვერენიტეტის მინიჭებას. ეს იყო ცალმხრივი ნაბიჯი, რომელმაც მთლიანად მოახდინა შუამავლობის დისკრედიტაცია პალესტინური მხარის თვალში და დაადასტურა მათი აღქმა აშშ-ზე, როგორც მიკერძოებულ აქტორზე. გაეროს რეზოლუციების ისტორიული ანალიზი ცხადყოფს, რომ აშშ-მა ბევრჯერ გამოიყენა ვეტოს უფლება, რათა დაებლოკა რეზოლუციები, რომლებიც ისრაელის კრიტიკას შეეხებოდა. მაგალითად, 2017 წელს აშშ-მა ვეტო დაადო რეზოლუციას, რომელიც იერუსალიმის სტატუსის ცვლილებას გმოხდა. ეს ნეორეალისტურად ხსნის, რომ გლობალური ინსტიტუტების ნორმატიული ძალა შეზღუდულია ჰეგემონის მატერიალური ინტერესებით.

კონსტრუქტივიზმის მიხედვით, საერთაშორისო აქტორების მიერ კონფლიქტის მთავარი აქტორების იდენტობის კონსტრუირება მკვეთრად ზღუდავს დიპლომატიის არეალს. 2006 წლის პალესტინის საპარლამენტო არჩევნებში ჰამასის გამარჯვების შემდეგ, ევროკავშირმა და აშშ-მა უარი თქვეს ჰამასის მიერ შექმნილ მთავრობასთან მუშაობაზე, რადგან ჰამასი მათ მიერ „ტერორისტულ ორგანიზაციად“ იყო ჩამოყალიბებული. ეს იყო გადაწყვეტილება, რომელმაც ღაზას საერთაშორისო იზოლაცია გააღრმავა და გამოიწვია შიდაპალესტინური განხეთქილება (ჰამასი ღაზაში, ფათჰი დასავლეთ სანაპიროზე). საერთაშორისო აქტორებმა ნორმატიული პრინციპი (ტერორისტებთან მოლაპარაკება არ შეიძლება) ამჯობინეს პრაგმატულ საჭიროებას (ღაზას ლეგიტიმურ მმართველთან მოლაპარაკება).

ევროკავშირი და სხვა დასავლური დონორები ჰუმანიტარულ დახმარებას ღაზასთვის პირობითად აწვდიან – ეს დახმარება არ უნდა მოხვდეს ჰამასის ხელში. ეს პოლიტიკა ასახავს იდენტობის კონსტრუირების ძალას და იმ ფაქტს, რომ იდეოლოგიური ბარიერები ფიზიკურ (ბლოკადის) და ჰუმანიტარულ კრიზისებს ამძაფრებს. ეგვიპტე, რომელიც განიხილავს ჰამასს, როგორც უსაფრთხოების რისკს (ძმები მუსლიმების იდეოლოგიური სიახლოვის გამო), შუამავლობს ისრაელსა და ჰამასს შორის მხოლოდ ცეცხლის შეწყვეტის დროს. ის კონკრეტულად აკონტროლებს ღაზას საზღვარს (რაფაჰი) და ხშირად თანამშრომლობს ისრაელთან ბლოკადის შენარჩუნების საკითხში. ყატარი, იდეოლოგიური მიზეზების გამო, ჰამასის მთავარი ფინანსური დონორია და მასპინძლობს მის ლიდერებს. ეს

კონკურენცია – ეგვიპტის უსაფრთხოების ინტერესები vs. ყატარის რეგიონული გავლენის ინტერესები – ქმნის არათანმიმდევრულ საერთაშორისო ჩართულობას. ღაზას კონფლიქტი იქცევა რეგიონული მარიონეტული მეტოქეობის ველად, რაც ნეორეალისტურად ხსნის, რომ შუამავლობა ხშირად არ არის ნეიტრალური, არამედ ძალაუფლების გაზრდის ინსტრუმენტი.²²⁵

გაეროს, როგორც ნორმატიული აქტორის, უძლურება ღაზას კონტექსტში კრიტიკულად მნიშვნელოვანია საერთაშორისო სამართლის პატივისცემის შესაფასებლად. გაეროს ლტოლვილთა სააგენტო (UNRWA) სასიცოცხლო დახმარებას უწევს ღაზას სექტორს. თუმცა, ამ ორგანიზაციის საქმიანობა მუდმივად პოლიტიზებულია. აშშ-ის ტრამპის ადმინისტრაციამ, მაგალითად, შეწყვიტა UNRWA-ს დაფინანსება, რითაც ორგანიზაციის არსებობა ეჭვქვეშ დადგა. ეს ქმედება, რომელიც ჰეგემონური ძალის მიერაა განხორციელებული, გვიჩვენებს, თუ როგორ შეუძლია ერთ აქტორს შეარყიოს მთელი მრავალმხრივი ჰუმანიტარული სტრუქტურა საკუთარი პოლიტიკური (ნეორეალისტური) მიზნების მისაღწევად (პალესტინელი ლტოლვილების სტატუსის დელეგიტიმაცია). გაეროს ადამიანის უფლებათა საბჭოს მიერ დაწყებული გამოძიებები ომის დანაშაულებებზე (მაგალითად, გოლდსტოუნის ანგარიში) ხშირად უარყოფილია ისრაელისა და აშშ-ის მიერ, რაც ხაზს უსვამს იმას, რომ საერთაშორისო სამართლის ნორმები ძალაშია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგებიან დიდი სახელმწიფოების ძირითად ინტერესებს.

ღაზას კონფლიქტის მართვაში საერთაშორისო აქტორების უმეტესობა, მათ შორის აშშ, უპირატესობას ანიჭებს საკუთარ გეოპოლიტიკურ ინტერესებს (ნეორეალიზმი) და იმ იდენტობებისა და ნორმების შენარჩუნებას (კონსტრუქტივიზმი), რომლებიც გამორიცხავენ კონფლიქტის ფუნდამენტურ გადაწყვეტას. შესაბამისად, საერთაშორისო ჩართულობა ძირითადად მიზნად ისახავს კრიზისის განმუხტვას და არა მდგრადი მშვიდობის მიღწევას. ღაზას სექტორში არსებული კონფლიქტი წარმოადგენს საერთაშორისო ურთიერთობების იმ იშვიათ და მტკივნეულ მაგალითს, სადაც საერთაშორისო ჩართულობის სიხშირე და მოცულობა არ უკავშირდება წარმატების მაღალ ხარისხს. ამ სტატიაში ჩატარებულმა ანალიზმა დაადასტურა მთავარი თეზისი: საერთაშორისო აქტორების როლი კონფლიქტის დარეგულირებაში არსებითად შეზღუდულია მათი კონკურენტული ინტერესებით, იდეოლოგიური განხეთქილებით და

²²⁵ Walt Stephen M., *Taming American Power: The Global Response to U. S. Primacy*, New York: W. W. Norton & Company, 2005.

შიდაპოლიტიკური მოტივაციებით. აშშ-ის, როგორც ჰეგემონის, პოლიტიკა ღაზასთან მიმართებაში განპირობებულია ნეორეალისტური უსაფრთხოებისა და გავლენის ინტერესებით. აშშ-ის ცალმხრივი და მიკერძოებული შუამავლობა, რომელიც ხშირად გაეროში ვეტოს გამოყენებით მტკიცდება, ეფექტურად ბლოკავს ნორმატიულად სამართლიანი და მრავალმხრივი გადაწყვეტილებების მიღებას. საერთაშორისო მშვიდობის მშენებლობის მცდელობები ჩანაცვლებულია *Status Quo*-ს სასარგებლო კრიზისის მართვით. საერთაშორისო საზოგადოება იმყოფება კონსტრუქტივისტულ ჩიხში, რომელიც შექმნილია იდენტობისა და დისკურსის საშუალებით. ჰამასის, როგორც „ტერორისტული“ აქტორის კონსტრუირება და „უსაფრთხოების“ vs. „წინააღმდეგობის“ ნორმების დაპირისპირება შეუძლებელს ხდის მთავარ მხარეებს შორის უშუალო და ინკლუზიურ მოლაპარაკებებს.

ევროკავშირი და გაერო, მიუხედავად მათი ნორმატიული მისწრაფებებისა, არ ფლობენ საკმარის მატერიალურ ძალას (ევროკავშირი შიდა განხეთქილების გამო, გაერო კი აშშ-ის ვეტოს გამო), რათა ეფექტური ზეწოლა მოახდინონ კონფლიქტის მონაწილეებზე.

ღაზას კონფლიქტის კვლევა ხაზს უსვამს საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიების ურთიერთდაკავშირების მნიშვნელობას. ნეორეალიზმი და ჰეგემონური სტაბილიზაცია გვაძლევს საშუალებას, გავიგოთ ძალაუფლების სტრუქტურა (აშშ-ის დომინანტური როლი), ხოლო კონსტრუქტივიზმი განმარტავს, როგორ მოქმედებს ეს ძალაუფლება ნორმებისა და იდენტობების ფორმირებით, რაც ზღუდავს აქტორების ქცევის თავისუფლებას. დასკვნა ნათელია: სანამ გეოპოლიტიკური ინტერესები (ძალაუფლება) და კონფლიქტის იდენტობითი კონსტრუქცია (ნორმები) არ შეიცვლება, ღაზას საკითხის ფუნდამენტური გადაწყვეტა მიუწვდომელი იქნება.²²⁶

კონფლიქტის გრძელვადიანი დარეგულირებისთვის, საერთაშორისო თანამეგობრობამ უნდა გადახედოს თავის მიდგომას და მიიღოს უფრო მრავალმხრივი სტრატეგია: აუცილებელია აშშ-ის დომინანტური როლის ჩანაცვლება ოთხმხრივი ან მრავალმხრივი შუამავლობით, სადაც გაეროს, ევროკავშირისა და რეგიონულ სახელმწიფოებს თანაბარი უფლებები და პასუხისმგებლობები ექნებათ. ამგვარი მიდგომა შეამცირებს მიკერძოების რისკს და გაზრდის პროცესის სანდოობას პალესტინელებისთვის. საერთაშორისო აქტორებმა

²²⁶ Wendt Alexander, “Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391-425.

უნდა დაიწყონ დიალოგის არხების მოძიება ჰამასთან (არაპირდაპირი გზით მაინც), რადგან მის გარეშე მშვიდობის ნებისმიერი შეთანხმება განწირულია ჩავარდნისთვის. ეს მოითხოვს ჰამასის, როგორც „ტერორისტული“ ორგანიზაციის, მკაცრი კონსტრუქციის შერბილებას და მისი პოლიტიკური ლეგიტიმაციის ნაწილობრივ აღიარებას. ნაცვლად კრიზისის განმუხტვისა, საერთაშორისო დახმარება უნდა იყოს ორიენტირებული კონფლიქტის ძირეული მიზეზების (ოკუპაცია, ბლოკადა, იდენტობის საკითხები) გადაჭრაზე. ევროკავშირმა უნდა გამოიყენოს თავისი ეკონომიკური ზეგავლენა საერთაშორისო სამართლის ნორმების დასაცავად. ღაზას კონფლიქტის ანალიზი აჩვენებს, რომ საერთაშორისო აქტორების ჩართულობა ხშირად ემსახურება **სტატუსკვოს შენარჩუნებას**, ვიდრე გრძელვადიანი მშვიდობის უზრუნველყოფას. ნეორეალისტური ხედვით, რეგიონში ჰეგემონური სტაბილიზაცია უზრუნველყოფს მოკლევადიან უსაფრთხოებას, მაგრამ ქმნის სტრუქტურულ დაძაბულობას, რომელიც მუდმივად აღადგენს ძალადობის ციკლს. კონსტრუქტივისტული მიდგომა კი ამ პროცესს ხსნის იდენტობის, ნარატივებისა და ნორმების გავლენით – საერთაშორისო დისკურსი, რომელიც ღაზას პოლიტიკურ სუბიექტებს „**ტერორიზმის აგენტებად**“ განსაზღვრავს, აფერხებს მათ ლეგიტიმურ პოლიტიკურ მონაწილეობას და ზღუდავს დიალოგის სივრცეს. საბოლოოდ, ღაზას სექტორის კონფლიქტის დარეგულირება საჭიროებს არა მხოლოდ ახალ გეგმებს, არამედ ახალ მიდგომებს, რომელიც აღიარებს საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურულ შეზღუდვებს და გაითვალისწინებს იდენტობისა და დისკურსის ფუნდამენტურ როლს. მხოლოდ ამის შემდეგ შეძლებს საერთაშორისო თანამეგობრობა გახდეს ნამდვილი მშვიდობის მშენებელი და არა მხოლოდ კრიზისის მმართველი. **ღაზას კონფლიქტის დარეგულირების პერსპექტივა დამოკიდებულია არა მხოლოდ ძალაუფლების ბალანსზე, არამედ ნორმატიული ჩარჩოს გარდაქმნაზე** – ტერორიზმის დისკურსიდან დიალოგის დისკურსისკენ. მხოლოდ მაშინ, როცა საერთაშორისო აქტორები საკუთარ ინტერესებს შეუთავსებენ ჰუმანიტარულ პასუხისმგებლობას, შეიძლება ჩამოყალიბდეს გრძელვადიანი და მდგრადი მშვიდობა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Keohane Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984.
2. Lederach John Paul, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997.
3. Said Edward W., *Orientalism*, New York: Pantheon Books, 1978.
4. Touval Saadia, *The Peace Brokers: Mediators in the Arab-Israeli Conflict, 1948–1979*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
5. Walt Stephen M., *Taming American Power: The Global Response to U. S. Primacy*, New York: W. W. Norton & Company, 2005.
6. Wendt Alexander, “Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391–425.
7. Wendt Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
8. ვენდტი, ალექსანდერი, „ანარქია არის ის, რასაც სახელმწიფოები ქმნიან: ძალაუფლების პოლიტიკის სოციალური კონსტრუქცია“ („Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics“), *International Organization* 46, №2 (1992): 391–425.
9. ვენდტი, ალექსანდერი, *საერთაშორისო პოლიტიკის სოციალური თეორია (Social Theory of International Politics)*, კემბრიჯი: Cambridge University Press, 1999.
10. ლედერაჩი ჯონ პოლი, *მშვიდობის შენება: მდგრადი შერიგება გაყოფილ საზოგადოებებში (Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies)*, ვაშინგტონი: United States Institute of Peace Press, 1997.
11. საიდი, ედვარდი უ., *ორიენტალიზმი (Orientalism)*. ნიუ იორკი: Pantheon Books, 1978.
12. ტუვალ, საადია, *მშვიდობის შუამავლები: მედიატორები არაბეთ-ისრაელის კონფლიქტში, 1948–1979 (The Peace Brokers: Mediators in the Arab-Israeli Conflict, 1948–1979)*, პრინსტონი: Princeton University Press, 1999.
13. უოლტი სტივენი მ., *ამერიკული ძალის შერბილება: გლობალური რეაქცია აშშ-ის ჰეგემონიაზე (Taming American Power: The Global Response to U. S. Primacy)*, ნიუ იორკი: W. W. Norton & Company, 2005.
14. ქეჰენი, რობერტი ო., *ჰეგემონიის შემდეგ: თანამშრომლობა და უთანხმოება მსოფლიო პოლიტიკურ ეკონომიკაში (After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy)*, პრინსტონი: Princeton University Press, 1984.